

dóna molts testimonis literaris de Llull, Desclot i altres prosistes dels Ss. XIV-XV; «que neguna dona no exís del monestir --- e los béns --- procuraven frares --- e si l'abadessa ni nulla dona --- havia mester nulla cosa privada, de la qual se covenguessen *celar* dels frares, havien dones vídues privades en la ciutat --- e aquelles procuraven lurs necessitats», Llull (*Blang.*, NCL. I, 125.24); bastant freqüent era la construcció *tenir celat*: «que no la deja *tenir celada*, ans la deu manifestar ---», Muntaner, *Cròn.*, 1.5.I.

DERIV.: *Celada* 'emboscada' [Jaume I, Jo. Martorell]; en b. ll. de Cat. *celada* (997-1084, i NL 1189) sembla designar una obra de fortificació que dissimula una posició defensiva (Bast-Bass., 459); *celada* 'peça d'armadura que cobria la cara i el cap' (mot quasi igual a l'anterior: es podria dir que aquesta protecció de la cara venia a ser com una fortificació de metall) [1429, *AlcM*]; 1430 «hun barroer, una *salada* ---», 1445 «cinc *salades* de bassinets», Alart, *InvLC*, «la *celada* o elm: galea; c. *ab barballera*», OPou, *TbPu.*, 170; per a l'explicació semàntica i la història del mot en cast.¹ i les altres llengües, veg. DCEC I, 751b51ss. + *Celament* 'secret' [-*mentum* en b. ll. de Cat., a. 1072, Bast-Bass., 458].

Decelar, rar (fi S. XIII, *Llegendes Bi. Sev.*, v. 1122), també 'amagar'.

De(i)xelar 'descobrir' [1250] DE-EX-CELARE: «diriaus-ho si no me-n *dexalàvets*», Gósol, 1250 (Pujol, Doc. Urgell, n.º 15.10, 15.11, 15.32, 15.50); també *Set Savis*, v. 1622; *Consolat*, cap. 328; *Filla R. Hongría* (NCL. XLVIII, 41), i altres passatges, ed. Bofarull, *CoDoACA* XIII, 64; B Oliver, *Excitatori*, 121; J. de Galles, *Breviloqui*, p. 32; doc. de Guardalada a. 1396 (*BABL* x, 422), cf. oc. ant. *descelar* id.; *de(i)xelament*, Gósol, doc. de 1250 supra, 15.50.

Recelar [segon quart S. XIV: «estava tot *resellat*, e dubtava-s d'allò que veé», Muntaner, *Cròn.*, § 90; Casac. II, 70.3; *recelar-se d'algu* 'malfiar-se'n' en doc. Bna. de 1374: «*se recelasse* del dit Francesch», MiretS (*Sempre han tingut bec les oques* I, 65); Giese, *Anthol. d. geist. Kult. Pyr-Halbinsel*, 198.33; també en Eiximenis, el *Tirant*, etc.]; per a la història i parentela romànica del mot, veg. DCEC I, 752a23-57 intr. 'pendre precaucions per no topar amb roques' el qui navega: StPolM, 1925ss.; *bus kal řasálá!* Banyuls, 1959; *recel* [c. 1460, escrit *rasel*, en Frc. Oliver, *Madame sens Mercè*, v. 546, traduïnt el fr. *sous-peçon* 'sospita, recel', *Rom.* LXII, 517: «no és raó de dubte manifesta, / ni *rasel*, meyns, qui-ns promoga-l saber»]; «commoció que-s féu erròneament per *reçel* dels dits moros», val. 1460 (Gual C., *Congr. Hist. Cor. Ar.* IV, 491); «lo castell de aquesta vila se met a punt: de què los de la vila ne stan ab congxa e *rasell*, car no sta en mà llur», Bna., 1462 (RLR LXV, 91); *recelós* [mj. S. XV; JRoig, J. Martorell], «oh quant devem tenir-nos per ditxosos / no sols de veure qu'en res no-ns offenen / mas d'aquestos scrits que nos prevenen, / are qu' és bé qu' estigam *recelosos*», Jordi Descahar, a. 1590 (JMBover, *BiblEscrBal.*, 238.2.4).

CPT.: *Celadament* [S. XIII: «tenia *saladament* la fe de Crist», *VidesR*, 260v2B, traduïnt «absconditum evangelium Christi gerebat», 771], «—Dels de Pallars me parla, bon penident. / —Esperen, noble comte, vostre poder; / Ricolf tots los governa *celadament*. / —No m'esperen debades, allà 'niré», MilàF, *Pros Bernat*, v. 363.

¹ També una xarxa per caçar salvatgines en l'andalús Barahona de Soto (ed. RdzMarín, 406, 393).

Celatge, V. *cel* *Celda*, V. *cella* *Celebèrrim*, *celebrar*, V. *cèbre*

CELASTRALS i CELASTRACIES, derivats científics del gr. *κῆλαστρον* 'arç'.

CÈLEBRE, pres del ll. *cèlèber*, -*bris*, -*bre*, 'freqüentat, concorregut', 'celebrat'. □ 1.ª doc.: 1560.¹

DERIV.: [S. XIII]: «Mare de Déu Senyor, nós venguem aquí per ço que-l sacrifici del vostre Fiyl hi fos *celebrat*», Jaume I, § 133, «que ell devia missa *celebrar*», id. 467; «abitar e cantar, *celebrar* lo divinal offici», Llull (*Blang.*, NCL. II, 254.17); *celebració* [S. XIV, Pere III, *Cròn.*]; *celebrador*; *celebrament*; *celebrant*. *Celebritat* [1640, DTò.]. *Celebèrrim* [1803, Belv.], ll. *celeberrimus*, superlatiu de *celeber*.

¹ ¿És aquest mot la forma *cenlebre* del dicc. de rims de Jacme Marc, a. 1372? Ben dubtós.

CELERAT, ant. 'malvat' [S. XIV], pres del ll. *sceleratus* deriv. de *scelus* 'crim'.

CELERITAT, pres del ll. *celeritas*, -*atis*, 'velocitat', deriv. de *celer*, -*ēris*, 'ràpid'. □ 1.ª doc.: 1340.

DERIV.: *Accelerar* [1803, Belv.], ll. *accelerare* id.; *accelerat*; *acceleració* [1803, Belv.]; *accelerador*; *accelerable*; *acceleratiu*.

CPT.: *Accelerògraf*. *Acceleròmetre* o *celerimetre*.

Celeste, *celestí*, *celestial*, V. *cel*

CELÍAC, pres del ll. *coeliacus* i, aquest, del gr. *κοιλιακός* 'pertanyent al ventre', derivat de *κοιλία* 'ventre', i aquest de *κοῖλος* adj. 'còncav, balmat'. □ 1.ª doc.: 1839, Lab.

DERIV.: *Celiaca* [Lab.].

CPT.: *Celenterats*, format amb *κοῖλος* i *ἔντερα* 'budells'.

CELIANDRE, nom d'una planta umbel·lífera, pres d'una forma *ceriandrum*, alteració semi-popular del ll. *coriandrum* que provenia del gr. *κοριανδρον* id. □ 1.ª doc.: 1249; i tercer quart S. XIII, Cerverí de Girona.

⁵⁵ En el Vers de les flors, ple de jocs de paraules entre els noms d'herbes o flors i els conceptes enginyosos del trobador, juga amb aquest mot ficant-hi la noció de *celar* 'amagar-se d'una cosa' i *cel* 'discreció, aprensió de': «e'l *gaug*¹ --- metray *celan* (si-tot m'es car vendutz) / *celiandre* pel *cel* dels fals menutz» (67/